

Nový Zéland

Základní údaje:

Státní zřízení: parlamentní monarchie, člen Britského společenství národů (Commonwealth), v čele státu je britská královna zastupovaná generálním guvernérem, jednokomorový parlament (97 členů volených na 3 roky)

Hlavní město: Wellington

Rozloha: 270 514 km²

Správní členění: 90 hrabství, 3 městské okresy

Počet obyvatel: 3,993,817 červenec 2004

Úřední jazyky: angličtina, maorština

Náboženství: křesťanství (protestanti, 60%), bez vyznání 16%

Měna: 1 novozélandský dolar

Unikátní přírodní poměry Nového Zélandu aneb

Nový Zéland jako „ráj na Zemi“ a ráj turistů

Nový Zéland je ostrovním státem, který je tvořen 2 hlavními ostrovy protáhlého tvaru. Menší Severní ostrov je od Jižního ostrova oddělen Cookovým průlivem širokým v nejužším místě pouze 38 km. Nový Zéland leží v jižní části Pacifiku jihovýchodně od australského pobřeží. Pod novozélandskou správu spadají vedle 2 hlavních ostrovů také další menší ostrovy a souostroví: Cookovy ostrovy, Niue, Chathamovy ostrovy, souostroví Tokelau, Kermadekovy ostrovy, ostrovy Antipodes (Ostrovy Protinožců), Aucklandské ostrovy, ostrovy Bounty a Campbellův ostrov.

Prvním Evropanem, který zahlédl jižnější z obou velkých ostrovů, byl v prosinci 1642 nizozemský mořeplavec Abel Tasman. Na počest své země pojmenoval toto území po jiném území, které existovalo v Nizozemsku – Seeland ležící na pobřeží Severního moře. Abel Tasman však tehdy ještě netušil, že toto pojmenování bude vlastně tak trochu formální, protože krajina nově objevených ostrovů se značně odlišuje od krajiny původního nizozemského Seelandu. Zatímco Seeland je zelený a rovný jako stůl, na jižním ostrově nového Zélandu vystupují vysokohorské hřebenové Novozélandských Alp s výškami nad 3000 m.

Krajina Nového Zélandu se vyznačuje především velkou rozmanitostí a lze zde najít období mnoha typů krajiny evropských. Snad proto se o Novém Zélandu někdy hovoří jako o „kapesním vydání Země“. Zejména krajina Jižního ostrova patří k nejúchvatnějším na světě. „Boží země“ nazval kouzelnou krajinu ledovců, hor, lesů, jezer, prázdných pláží a zelených pastvin existující na Novém Zélandu někdejší ministerský předseda této země.

Nový Zéland byl v dávné geologické minulosti spolu s Antarktidou, Afrikou, Jižní Amerikou a Indií součástí jižního kontinentu – Gondwany. V současné době Nový Zéland leží rozhraní indicko-australské a tichomořské litosférické desky, které na sebe narážejí. Z toho pramení existence činných sopek a častá zemětřesení.

Severní ostrov je v podstatě tvořen sopečnou plošinou a je charakteristický výskytem *aktivních vulkánů, termálních oblastí s mohutnými gejzíry* a silnými horkými prameny a také *častou zemětřesnou činností*. Nejznámějšími vulkány jsou Ruapehu (2797 m) s věčně zasněženým vrcholkem, Mount Egmont (na západním pobřeží) a Ngauruhue u jezera Tlupo). *Okolí města Rotorua* je známou lázeňskou oblastí proslulou zejména díky silným gejzírům,

horkým minerálním pramenům, bahenním sopkám a výronům sopečných plynů (fumaroly) (místní horké prameny jsou údajně ještě stále využívány k vaření – a to původními obyvateli Nového Zélandu – Maory).

Jižní ostrov je v celé své délce prostoupen pohořím *Jižních (Novozélandských) Alp*, které spadají velmi strmě k západnímu pobřeží, na východě však přecházejí do širokých rovin. Jižní ostrov je tedy charakteristický *vysokohorským rázem krajiny* s chladnějším klimatem, existencí *zalednění, lesů a jezer*. Osmnáct alpských vrcholů přesahuje 3000 m, pohoří vrcholí horou Mount Cook – 3764 m. Nad sněžnou čarou leží sníh, ledová pole a ledovce. Na jihozápadě poloostrova navazuje na vysokohorskou krajinu pozoruhodná krajina fjordů s názvem *Fjordland*- jedná se o nepřístupnou pralesní oblast s jedním z nejkrásnějších fjordů světa – Milford Sound.

Ochrana přírody

Nový Zéland je proslavený velkým množstvím unikátních přírodních výtvarů, které jsou samozřejmě předmětem ochrany. Národní parky, rezervace a další chráněná území představují asi 10% rozlohy Nového Zélandu. Nejstarším a velmi malebným národním parkem je *NP Tongariro* na Severním ostrově vyhlášený v oblasti činných sopek, gejzírů a vodopádů. Na Jižním ostrově tvoří blok představovaný 4 národními parky zhruba 30 dalšími chráněnými územími podél západu pobřeží pás o délce cca 450 km a šířce cca 90 km.

Nejjihnější z těchto NP na Jižním ostrově je *Fiordland*, který svými hlubokými fjordy, vysokými vodopády a zledovatělými vrcholky v bezprostřední blízkosti opravdu připomíná krajinu norských fjordů. Na rozdíl od této krajiny zde však můžeme zahlédnout např. i černé korály a jediný druh horského papouška na světě - nestor kea. V NP Mount Aspiring existuje díky vysokým ročním srážkám (10 000 mm) více než 100 ledovců. V *NP Mount Cook*, který se rozprostírá kolem nejvyšší novozélandské hory, nalezneme nejdelší novozélandský ledovec – Tasmanův ledovec (27 km). V *NP Westland* se směrem do údolí až do nadmořské výšky 300m sesouvají Foxův ledovec a ledovec Franze Josefa. Návštěvníkovi se zde naskytne unikátní podívaná na ledovcový splaz přímo uprostřed deštného lesa- tento jev je ve světě zcela ojedinělý!

Fauna a flóra

Také fauna a flóra ostrovů Nového Zélandu lze označit za jedinečnou. Výskyt mnoha endemických druhů je zde patrně podmíněn izolací ostrovů, která nastala zhruba před 150 miliony let, když se ostrovy oddělily od prakontinentu Gondwany. Zachovali se zde rostliny a tvorové, kteří již nikde jinde nežijí. Nejznámějším novozélandským endemitem je bezkřídlý pták kivi s dlouhým zobákem, který se stal národním symbolem. Obyvatelé Nového Zélandu jeho jméno dokonce převzali jako přezdívku a říkají si kiviové. Dalším známým nelétavým ptákem je *papoušek sovi – kakapo*. Kivi a kakapo ztratili schopnost letu, protože neměli žádné přirozené nepřátele a nepotřebovali tedy létat. Původně na Novém Zélandu žili i velcí běhaví ptáci – moa, kteří však byli pronásledováni nejprve Maory a poté i evropskými kolonisty.

Původní vegetaci Nového Zélandu tvořily zejména stále zelené a mrazuvzdorné druhy. Zajímavým rostlinným druhem, který se zde dnes hojně pěstuje, je ovoce aktinidie čínská – subtropický druh, který se zde počal pěstovat kolem roku 1900 a později dostal jméno kiwi po zdejším ptákově (hnědá slupka kiwi vzdáleně připomíná peří ptáka, po němž se ovoce jmenuje). Nový Zéland je dnes hlavním světovým producentem tohoto ovoce. Stromy na Novém Zélandu byly většinou přivezeny odjinud – např. na Severním ostrově jsou rozsáhlé porosty borovic a cypřišů pocházejících z Kalifornie. Původní porosty stále zelených jehličnanů i listnáčů jsou však stále rozsáhlé v oblasti národních parků.

Klima

Severní ostrov – mírně teplé na severu až subtropické klima. Jižní ostrov je poněkud chladnější. Celkově se počasí obou ostrovů vyznačuje pravidelnými dešti po celý rok, nejsou zde extrémně chladné zimy ani letní vedra.

Cestovní ruch a turizmus

Nový Zéland bývá často označován jako „ráj na Zemi“ či ráj turistů díky své unikátní přírodě. Existuje zde mnoho přírodních lákadel a rok od roku přijíždí více turistů. Cestovní ruch představuje pro Nový Zéland jeden z nejdůležitějších zdrojů příjmů. Turistickou oblíbenost Nového Zélandu zvyšuje také fakt, že z rozličných důvodů patří mezi státy s nejméně zatíženým životním prostředím (dle literatury). Na ploše cca 270 000 km² zde žije pouze asi 4 miliony obyvatel (navíc ¾ obyvatel jsou soustředěny na Severním ostrově a většina obyvatel žije ve městech), zemi zcela chybí těžký průmysl a jaderná energetika. Nový Zéland má pověst „čisté a zelené země“, na což jsou jeho obyvatelé velmi hrdí. Dalším zdrojem atraktivity pro turisty je rovněž možnost širokého sportovního vyžití. Nový Zéland je zemí sportů provazovaných často venku (příjemné klima + příroda). Novozélandčané milují téměř všechny sporty – zejména však ragby, dále pěší turistiku, horolezectví, kanoistiku a rafting, velmi populární je i plavání, surfing a plachtění (vzdálenost k mořskému pobřeží nepřesahuje v žádném místě 110 km!). Mnoho turistů láká rovněž návštěva lázeňské oblasti Rotorua (termální prameny) na Severním ostrově.

Původní obyvatelé Nového Zélandu a politický vývoj státu

MAOROVÉ

Nový Zéland je jedním z posledních míst na Zemi, které lidé osídlili. Prvními osadníky byli MAOROVÉ, kteří kolem roku 950 n.l. připluli z Polynésie. Nizozemský mořeplavec Abel Tasman spolu se svou posádkou Maory poprvé spatřil v roce 1642. Předpokládá se, že příchod Maorů byl součástí velkého stěhování polynéských národů. Podle legendy přijeli první Maorové na sedmi člunech, pirogách, vydlabaných z jediného kusu kmene. Vypluli ze Společenských ostrovů a vezli s sebou některé polynéské plodiny – např. sladké brambory, které pak na Novém Zélandě vysadili. V době příchodu Evropanů byla maorská populace vcelku početná a úspěšně vzkvétala, později jí však hrozil téměř zánik. Půdu pro koloniální osídlení, jehož počátek se datuje do roku 1792 připravil svým průzkumem v letech 1769-77 James Cook. Na ostrovech prý tehdy žilo asi 250 000 domorodců. Styk s Evropany však jejich počet rychle zdecimoval, protože přišli o svou půdu. Mnoho domorodců přišlo o život ve válkách s Evropany, jejichž moderním zbráním mohli jen těžko konkurovat. Metlou pro Maorské obyvatelstvo se staly rovněž nové nemoci, které se objevily s příchodem Evropanů. Navíc evropský životní styl silně oslabil jejich kulturu. Ve smlouvě z Waitagi (1840) byli Maorové nuceni zřít se svých výsostných práv nad územím, roku 1863 byla těmto původním obyvatelům definitivně upřena všechna územní práva.

Roku 1840 tedy území získali Britové a ponechali ho místním obyvatelům v samosprávě. Obchodní a příbuzenské vztahy svázaly Nový Zéland s Británií tak pevně, že byl dlouho považován za „Británii jižního Tichomoří“. I přesto, že Nový Zéland není britskou kolonií již od roku 1907, kdy získal statut dominia a stal se členem Britského Společenství

národů, fakticky jeho závislost na Británii zeslábla až po vstupu Velké Británie do EHS (1973).

V současné době je Nový Zéland konstituční monarchií v čele s britskou královnou zastupovanou generálním guvernérem. Legislativa spočívá v rukou Sněmovny reprezentantů, která má 97 křesel (z toho 4 jsou vyhrazena pro zástupce Maorů). Politický život určují už dlouhá léta dvě nejsilnější strany – Labour Party a National Party. Není bez zajímavosti, že Nový Zéland byl prvním státem, který udělil volební právo ženám (r.1893).

Hospodářsky Nový Zéland od poloviny 70.let usiluje o navázání vztahů zejména s Evropou, Asií, Jižní a Severní Amerikou. Hlavními obchodními partnery jsou v současnosti Austrálie, Japonsko, USA, Německo, Korea, Taiwan a Čína. Nový Zéland se stal vedoucí mocností jižního Tichomoří. V roce 1971 uspořádal první setkání Jihopacifického fóra (uskupení 13 nezávislých zemí v této části Oceánie). Nový Zéland velmi ostře vystupoval proti francouzským jaderným pokusům na atolu Mururoa a roku 1985 zakázal přístup lodí s jaderným nákladem na palbě do svých přístavů. Toto rozhodnutí zhoršilo vztahy s USA a oslabilo soudržnost vojenského uskupení ANZUS (Austrálie, Nový Zéland, USA).

Současná společnost a Maorové

Současné obyvatelstvo Nového Zélandu je ze 78% tvořeno potomky evropských přistěhovalců. 10% obyvatel je alespoň z poloviny maorského původu či mají maorské předky. Růst počtu Maorů je významným znakem současné novozélandské společnosti. 12% obyvatelstva pak tvoří přistěhovalci zejména z Asie a z tichomořských ostrovů.

V důsledku rostoucího podílu obyvatel, kteří se hlásí k maorskému původu dochází v současné době ke kulturnímu i politickému vzestupu Maorů na Novém Zélandu. Maorové mají zastoupení ve vládě, úřady uznaly některé z jejich územních požadavků (např. získali podíl 35% v rybářském průmyslu). Rostoucí oblibě se těší dvojjazyčné (maorské-anglické) a maorské školy. Většina Maorů sice přijala západní způsob života, nicméně jejich původní kultura žije v jazyku, umění a rodinném životě. Rané maorské památky jsou k vidění v muzeích, tradiční řemeslo však stále žije mezi lidmi. Maorové se uplatňují i v prestižních funkcích – např. do roku 1985 byl primasem anglikánské církve občan maorského původu, který byl potom jmenován generálním guvernérem – tedy nejvyšším státním představitelem Nového Zélandu!

Současní Maorové mají rovněž stejný přístup ke zdravotní péči, vzdělání a pracovním příležitostem, což dříve nebylo zvykem.

Nový Zéland lze obecně označit stát s vysokou úrovní zdravotnického a školského systému, které byly vybudovány podle britského vzoru. Velký důraz je kladen rovněž na životní prostředí. Prohlášením za oblast bez atomových zbraní si Nový Zéland získal mezinárodní uznání.

Hospodářství

Novozélandská společnost, která byla a je silně ovlivňována evropským přistěhovalectvím, je charakteristická velkou adaptabilitou a tolerancí vůči inovacím. Díky této skutečnosti hospodářství Nového Zélandu dnes prodělává bouřlivý rozvoj, který je vzorem pro mnohé další vyspělé státy. Hospodářský růst je trvalý a nezaměstnanost, která ještě v roce 1991 přesahoval 10%, poklesla pod 6% a dále klesá. Zemi se podařilo vybudovat malý, ale výkonný zpracovatelský průmysl a agresivním způsobem prodeje proniknout na

trhy na blízkém východě a ve východní Evropě. Hlavním obchodním partnerem se však stala Austrálie, čímž se novozélandský domácí trh rozrostl ze 3 milionů na 21 milionů spotřebitelů. Austrálie je hlavním odbytištěm novozélandských výrobků. Základem novozélandského bohatství zůstává i přes veškeré inovace zemědělství a zpracovatelský průmysl od něj odvozený. Dnes však pracuje v agrárním sektoru pouze 10% obyvatel. Většina vysokoškolsky vzdělaných je zaměstnána ve službách, administrativě, školství a bankovníctví .

Zemědělství

Nový Zéland se vyznačuje klimatem velmi příhodným pro zemědělství. Díky teplému a vlhkému podnebí existují zejména na Jižním ostrově nejlepší pastviny na světě. Na farmách se chovají hlavně ovce a skot. Zemědělci chovají 8 milionů kusů hovězího dobytka a 55 milionů ovcí! Nepočtené novozélandské obyvatelstvo nemá příliš velkou spotřebu, a tak je většina produkce určena pro export. Nový Zéland je největším světovým vývozcem jehněčího masa, po EU druhým největším vývozcem mléčných výrobků a po Austrálií druhým největším světovým vývozcem vlny. Severní ostrov má příhodné podmínky pro obilnářství a ovocnářství. Ovoce na Novém Zélandu dozrává v době, kdy jsou spotřebitelé na severní polokouli uprostřed zimy. Tento ostrovní stát tedy využívá své výhodné pozice a dodává ovoce na rozsáhlé evropské a další trhy. Hlavními pěstovanými druhy jsou jablka, jahody, broskve a subtropické ovoce – pomeranče a samozřejmě oblíbené kiwi. Zdrojem dalšího bohatství je moře. Výsostné vody Nového Zélandu zasahují až 370 km od pobřeží.

Těžba a výroba energie

V pobřežních oblastech Nového Zélandu se nachází menší zásoby ropy a zemního plynu. Na západním pobřeží Severního ostrova se těží železité písky. Největším bohatstvím Nového Zélandu je však obrovský energetický potenciál. Více než 2/3 (až 75%) energie se vyrábí v hydroelektrárnách, které využívají energii řek prudce spadajících z hor. K fenoménům Nového Zélandu patří i využívání geotermální energie, která rovněž kryje významnou část státní spotřeby. Geotermální energie se získává ze sopečné plošiny Rotorua na Severním ostrově. Energie uložená v hlubších vrstvách Země proniká na povrch v podobě horkých pramenů a gejzírů. Na Novém Zélandu chybí jaderné elektrárny, protože se vyhlásil bezjadernou zemí.

Průmysl

Průmysl hraje v ekonomice Nového Zélandu menší roli než zemědělství a cestovní ruch. Rozvinutý je především průmysl orientovaný na zpracování zemědělských produktů, o čemž svědčí i fakt, že mezi hlavní exportní artikly patří např. konzervy, maso, mlékárenské výrobky či výrobky z ovoce. Dále se státu podařilo vybudovat malý, ale výkonný průmysl zpracovatelský – např. výrobu hliníku a prefabrikovaných domů. Dále se vyváží také elektrotechnické přístroje, chemické a plastové výrobky. Nově rozvíjejícím se odvětvím je průmysl dřevozpracující (extenzivní lesnictví) .

Zdroje literatury:

Brinke, J. : Austrálie a Oceánie, 1.vyd., SPN, Praha, 1963.307 s

Gardner, P., Scott, A., Rohan m.s., Shackleton, a.: Zeměpis světa- encyklopedie, Columbus, spol. s.r.o., Praha, 1999. 512 s.

Šára, P.: Lexikon zemí 4, 2.vyd., Kartografie Praha, Praha, 2002.168 s.

Brinke, J. : Afriky, Austrálie a Oceánie. Kartografie Praha, Praha, 1994. 24 s.

Palmer, J.:Všechno o Zemi. 1.vyd., Reader's Digest Výběr, Praha, 1998. 768 s.

Lidé a Země, Mladá Fronta a.s., roč. 51, 8/2002.
Lidé a Země, Mladá Fronta a.s., roč. 53, 2/2004.